

Kustannuskilpailukyvyyn parantamistarve – kommentti Lauri Kajanojalle

Pekka Sauramo

Lauri Kajanojan (2015) arvion mukaan kustannuskilpailukyvyyn parantamistarve on Suomessa 10–15 prosenttia. Suomalaisen kilpailukykykeskustelun kannalta Kajanojan analyysi on arvokas, koska se on toistaiseksi ainoa tarkastelu, jossa lähtökohdaksi otetaan tietyllä tavalla määritellyn kokonaistaloudellisen tasapainon saavuttaminen. Koska kokonaistaloudellista tasapainoa ei ole helppoa määritellä, siihen perustuviin kustannuskilpailukykykylaskelmiin sisältyy aina paljon epävarmuutta. Kajanojan arvio ei ole poikkeus. Suomea koskevien kustannuskilpailulaskelmien tekemisen haasteellisuutta lisää vielä se, että Suomen talouskehitys on ollut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana poikkeuksellista. Se lisää laskelmiin sisältyvää epävarmuutta. Kommentissani kiinnitänkin huomioni Kajanojan arvion robustisuuteen.

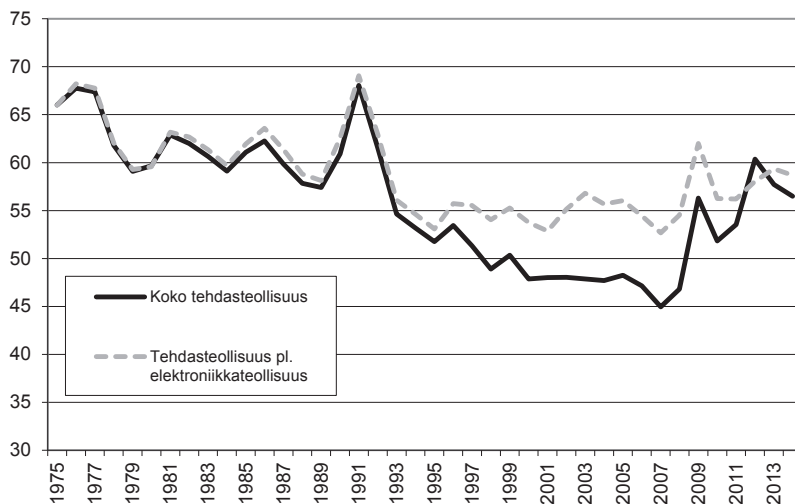
Nokia vaikuttaa arvioihin oleellisesti

Suomalainen hinta- ja kustannuskilpailukykykeskustelu on pääosin perustunut kirjallisuudessa

yleisesti esillä olleisiin indikaattoreihin. Myös Kajanoja tukeutuu niihin. Hän käyttää lähinnä kahta mittaria, joista toinen kuvaa suhteellisten työkustannusten muutosta ja toinen tehdasteollisuuden suhteellista kannattavuutta. Kajanojan arviossa suhteellisen kannattavuuden vaihteluita kuvataan suhteellisten reaalisten yksikkötyökustannusten muutoksilla eli funktionaalisen tulonjaon muutoksilla kilpailijamaihin verrattuna.

Kilpailukykytarkasteluissa tehdasteollisuuden suhteellista kannattavuutta kuvaava mittari tuottaa ylimääräisiä ongelmia, koska suhteellisen kannattavuuden vaihtelut voivat olla erittäin suuret. Suomi on tästä hyvä esimerkki. Tehdasteollisuuden kannattavuuden vaihtelut ovat Suomessa olleet perinteisesti suuria, koska tuotannon vaihtelut ovat olleet voimakkaita. Historiaan verrattuna asetelmat eivät ole muuttuneet viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Päinvastoin. Erityisesti elektroniikkateollisuudesta on tullut uusi kannattavuuden vaihtelija vahvistava tekijä.

Kuvio 1. Funktionaalinen tulojako Suomen tehdasteollisuudessa vuosina 1975–2014.

Funktionaalista tulojakoa on mitattu palkansaajakorvausten osuudella bruttoarvonlisäyksellä.

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito.

Näiden vaihtelujen keskeinen aiheuttaja on ollut yksi yritys: Nokia. Nokia on muodostanut niin suuren osuuden tehdasteollisuudesta, että funktionaalisen tulojaon vaihtelut elektroniikkateollisuudessa ovat 1990-luvun puolivälistä lähtien muovanneet koko tehdasteollisuuden funktionaalisen tulojaon vaihteluja (kuvio 1).

Suomessa palkansaajakorvausten osuus tehdasteollisuuden arvonlisäyksestä laski 1990-luvun lamavuosina selvästi, ja lasku jatkui lähes yhtäjaksoisesti finanssikriisin alkuun asti. Lasku koko tehdasteollisuudessa jatkui lamavuosien jälkeen kuitenkin viime kädessä siksi, että palkansaajakorvausten osuus laski elektroniikkateollisuudessa. Muussa tehdasteollisuudessa palkansaajakorvausten osuus pysyi lamavuosina tapahtuneen laskun jälkeen suunnilleen muuttumattomana vuoteen 2009 asti (kuvio 1). On selvää, että osuuden lasku elektroniikkateollisuudessa kuvastaa Nokian menestyksen aikaa.

Vuonna 2009 palkansaajakorvausten osuus koko tehdasteollisuudessa nousi jyrkästi. Osuus laski vuonna 2010, mutta kääntyi seuraavana vuonna uudestaan nousuun. Nousu huipentui vuonna 2012. Myös palkansaajakorvausten nousu selittyy joiltain osin elektroniikkateollisuudella – eli Nokian romahduksella. Palkansaajakorvausten osuus nousi kuitenkin voimakkaasti vuonna 2009 myös muussa tehdasteollisuudessa – mutta ei niin voimakkaasti kuin koko tehdasteollisuudessa. Osuus kääntyi laskuun seuraavana vuonna, mutta on noussut sen jälkeen jonkin verran uudestaan. Viime vuonna osuus kuitenkin laski. Siten voimakas nousu koko tehdasteollisuudessa kuvastaa viime kädessä Nokian romahdusta, joka kulminoitui vuoden 2012 jättitappioiden.

Koska koko tehdasteollisuuden funktionaalisen tulojaon vaihteluissa kuvastuvat Nokian menestyksen ja romahduksen vuodet, ne ku-

vastuvat myös sellaisissa kustannuskilpailukyindikaattoreissa, joissa hyödynnetään koko tehdasteollisuuden funktionaalisen tulojaon vaihteluja. Kajanoja hyödyntää sellaista indikaattoria. Vaikka hänen käyttämässään indikaattorissa luonnollisesti heijastuvat funktionaalisen tulojaon vaihtelut myös kilpailijamaissa, erityisesti indikaattorissa näkyvä voimakas kustannuskilpailukyvyyn heikkeneminen vuodesta 2009 lähtien heijastaa palkansaajakorvausten osuuden nousua Suomen tehdasteollisuudessa – ja siten erityisesti Nokian vaikutusta (Kajanoja 2015, kuvat 5 ja 8).

Kustannuskilpailukyvyyn parantamistarvetta arvioidessaan Kajanoja muun muassa vertaa vuoden 2013 kustannuskilpailukyvyyn tilaa vuosien 1985–2013 keskiarvoon. Vuonna 2013 kustannuskilpailukyky oli 19 prosenttia heikompi kuin vuosina 1985–2013 keskimäärin.

Kajanoja toteaa itsekin, että vertailuajanjakson valinta vaikuttaa poikkeaman suuruuteen ja kustannuskilpailukyvyyn parantamistarpeeseen. Hänen arvionsa mukaan noin 12 prosentin suuruinen koko kansantalouden suhteellisten työkustannusten lasku riittäisi palauttamaan kustannuskilpailukyvyyn vuosien 1985–2013 tasolle. Luvussa on mukana suoran tehdasteollisuuteen kohdistuvan vaikutuksen lisäksi muilta toimialoilta tulevat epäsuorat vaikutukset.

Vertailuajanjakson lisäksi poikkeaman suuruuteen vaikuttaa myös se, mitä indikaattoria käytetään kuvaamaan Suomen tehdasteollisuuden kannattavuuden kehitystä. Jos koko tehdasteollisuuden asemasta käytetäänkin indikaattoria, josta on poistettu Nokian vaikutus, sopeutustarve voi muuttua oleellisesti – eli pienentyä. Kuvion 1 lukuja käytettäessä tulokseksi tulee, että palkansaajakorvausten osuus vuonna 2013 oli noin 7 prosenttia suurempi

kuin vuosien 1985–2013 keskiarvo, jos käytetään lukuja koko tehdasteollisuudesta. Jos käytetään lukuja siitä osasta tehdasteollisuutta, josta elektroniikkateollisuus on poistettu, palkansaajakorvausten osuus vuonna 2013 on noin kolme prosenttia suurempi. Nämä luvut eivät tietenkään kuvasta suoraan kustannuskilpailukyvyyn parantamistarpeen suuruutta vaan sitä, että parantamistarve voi olla pienempi, jos Nokiaa ei sisällytetä kustannuskilpailukyvyyn kehitystä kuvaaviin lukuihin.

Pitäisikö elektroniikkateollisuus eli Nokia poistaa tarkasteluista? Kajanoja ei pidä poistamista tarpeellisenä. Poistamiselle on kuitenkin hyvä syy: Mennyttä kehitystä tarkasteltaessa elektroniikkateollisuuden mukana pitäminen antaa harhaan johtavan kuvan muun tehdasteollisuuden suhteellisen kannattavuuden eli kustannuskilpailukyvyyn kehityksestä (Sauramo 2015b). Elektroniikkateollisuuden takia kustannuskilpailukyvyyn kehitys tehdasteollisuudessa näyttää ajanjaksolla 1995–2008 liian myönteiseltä ja sen heikkeneminen vuodesta 2009 lähtien liian rajulta. Nokiasta puhdistetun tehdasteollisuuden tarkastelu mahdollistaa parhaan tavan yhdistää menneisyyden ja tulevaisuuden yhtäaikainen tarkastelu.

Kilpailukykytarkasteluissa elektroniikkateollisuus on keskeinen epärobustisuuden lähde

Kustannuskilpailukyvyyn keskimääräistä tasoa hyödyntävän tarkastelun lisäksi Kajanoja hyödyntää vaihtotasetta ja tehdasteollisuuden työllisyyden trendipoikkeamaa kokonaistaloudellista tasapainoa määriteltessään ja kustannuskilpailukyvyyn parantamistarvetta arvioidessaan. Talouden tasapainossa työllisyys on (laskevalla) trendillään ja vaihtotase lievästi ylijäämäinen.

Myös nämä tarkastelut tukevat Kajanojan mukaan sitä, että kustannuskilpailukyvyn parantamistarve on 10–15 prosenttia, mutta ehkä lähempänä 10 prosenttia. Nämäkin laskelmat ovat hyödyllisiä, mutta myös niihin liittyy huomattavasti epävarmuutta.

Jos 10–15 prosentin suuruista kustannuskilpailukyvyn parantamista sovelletaan elektroniikkateollisuudesta puhdistettuun tehdasteollisuuteen, saadaan yksi tapa luonnehtia tämän suuruisen kilpailukyvyn parantumisen merkittävyyttä. Jos reaaliset yksikkötyökustannukset laskevat tällä toimialalla 10 prosenttia vuoden 2014 tasosta, päädytään kannattavuuden tasolle, jolla Suomessa oltiin kannattavuuden huippuvuosina 1995, 2001 ja 2007 (kuviot 1). Jos ne laskevat 15 prosenttia, päädytään huippuvuo-

sia selvähkosti paremmalle tasolle (ks. myös Sauramo 2015a). Jos se todella olisi tasapainotaso, oltaisiin ainutlaatuisessa tasapainossa.

Nokia vaikuttaa tarkasteluihin ratkaisevalla tavalla. □

Kirjallisuus

- Kajanoja, L. (2015), ”Paljonko kustannuskilpailukyvyn pitäisi parantua?”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 111: 361-372.
- Sauramo, P. (2015a), ”Kuinka huono Suomen hintakilpailukyky oikein on?”, *Talous & Yhteiskunta* 43: 2-9.
- Sauramo, P. (2015b), ”Elektroniikka- ja paperiteollisuuden murros voi vääristää kustannuskilpailukykyarvioita”, <http://www.labour.fi/ptblogikomentit.asp?AiheID=169> (viitattu 19.11.2015).